

Ikääntyneiden yhteisöllistä ja välimuotoista asumista koskeva selvitys

Anne Rahikka



MIINA
SILLANPÄÄN
SÄÄTIÖ



Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Sisällys

Johdanto	1
1 Ikäystävällinen asuminen	2
2 Yhteisöllisen asumisen muodot.....	3
2.1 Helsingin Kotisatama yhteisöasumisen esimerkkikohteena	4
2.2 Ilona-talo yhteisöllisen asumisen esimerkkikohteena	5
2.3 Tikkalan kylän Helmi-kodit yhteisöllisen asumisen esimerkkikohteena	6
3 Yhteisöllisyyden haasteet	7
4 Välimuotoinen asuminen	8
4.1 Välimuotoisen asumisen tulevaisuuden tarpeet.....	10
4.2 Käräjätörmä ja Virkkulankylä välimuotoisen asumisen esimerkkikohteina	12
4.3 Palvelu- ja yhteisökorttelit.....	13
5 Asuinympäristön merkitys.....	15
6 Ikäystävällisyys ja osallisuus	16
7 Kansainvälinen yhteisöllisen asumisen kohde.....	17
8 Yhteenveto	18
Lähteet.....	20

Johdanto

Ympäristöministeriö on käynnistänyt hallitusohjelman mukaisen kolmivuotisen Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman parantamaan ikääntyneiden asumisoloja. Ikääntyneiden toimenpideohjelman (2020–2022) tavoitteena on:

- parantaa ikääntyneiden asuinoloja ja edistää asumisvaihtoehtojen tarjontaa
- tukea ikääntyneiden omaa ja kuntien ennakointia ja varautumista asumiseen
- tukea ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittämistä.

Tuusulan kunta on saanut toimenpideohjelmasta hankerahoituksen Yhteisöllisen asumisen malli Tuusulassa -hankkeelle, joka käynnistyi kesäkuussa 2021. Hankkeen tavoitteena on edistää yhteisöllistä asumista ja kehittää innovatiivisia yhteisöllisen asumisen ratkaisuja ikääntyneille. Hankkeen aikana valmistellaan ensimmäisiä yhteisöllisen asumisen kohteita Tuusulassa. Lisäksi hankkeessa rakennetaan ikääntyneiden yhteisöllisen asumisen toimintamalli.

Tuusulassa ikääntyvän väestön määrä kasvaa ja on tarpeen ennakoida tulevaa ja varautua tilanteeseen kehittämällä asumistarjontaa. Kunnassa ei ole tarjolla yhteisöllisen asumisen ratkaisuja ikääntyneille. Tuusula koostuu kolmesta eri taajamasta, joista kaikista tulisi löytyä välimuotoista asumista, jotta ikääntyneet voivat asua omalla asuinalueellaan asumisen tarpeiden muuttuessa. Tämän johdosta tarvitaan uusia yhteisöllisiä asumisratkaisuja sekä yhteisöllisyyden kehittämistä jo olemassa olevilla asuinalueilla.

Tämän esiselvityksen tavoitteena on kartoittaa sekä erilaisia yhteisöllisyyden muotoja että toteutettuja yhteisöllisen asumisen ratkaisuja. Esiselvityksessä tarkastellaan yhteisöllisyyttä erityisesti vanhempien ikäluokkien asumisen näkökulmasta. Esiselvityksessä välimuotoista asumista ja yhteisöllisyyttä tarkastellaan käytännönläheisesti esimerkkikohteiden ja niistä saatujen kokemusta avulla.

1 Ikäystävällinen asuminen

Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmassa (2020–2022) todetaan, että tulevana vuosina väestörakenteen muutos on nopeaa. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä vuonna 2050 on lähes 30 %.

Väestörakenteen muutos vanhimmissa ikäluokissa vuosina 2020–2050

	2019 lopussa	Osuus	2030 ennuste	Osuus	2040 ennuste	Osuus	2050 ennuste	Osuus
65+ väestö	1 231 760	22,3 %	1 462 251	26,3 %	1 518 083	27,5 %	1 579 053	29,1 %
75+väestö	524 883	9,5 %	7 93 561	14,3 %	910 443	16,5 %	917 836	16,9 %
85+ väestö	151 194	2,7 %	2 16 003	3,9 %	339 232	6,1 %	380 974	7,0 %
Koko väestön määrä	5 527 573		5 566 685		5 525 528		5 422 296	

Suomen virallinen tilasto: Väestöennuste 2019.

Suomen virallinen tilasto: Väestön ennakkotilasto. Joulukuu 2019.

Yli 75-vuotta täyttäneistä noin puolet asuu yksin (Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022). Suurimmat yksinasuvien ikäryhmät ovat 75-vuotiaat ja sitä vanhemmat sekä 65–74-vuotiaat. 65 vuotta täyttäneissä yksinasuvia naisia on kaksi kertaa enemmän kuin miehiä. (Tilastokeskus 2021.) Ikääntyneillä yksin asumiseen liitetään usein sosiaalisten suhteiden vähyyttä ja yksinäisyyden kokemukset. Ratkaisua yksinäisyyden kokemusten lieventämiseen ikääntyneiden osalta on etsitty muun muassa yhteisöllisyydestä.

Keusote (Keski-Uudenmaan sote) vastaa julkisista sosiaali- ja terveystalvueluista kuuden kunnan alueella, joihin myös Tuusula lukeutuu. Kun vuonna 2020 yli 60-vuotiaita oli Tuusulassa 9650 henkeä, niin Keusoten väestöennusteen mukaan määrä tulee kasvamaan siten, että vuonna 2030 heitä on 12517 ja vuonna 2040 jo 14108. Väestöennuste osoittaa tarpeen kehittää välimuotoisen asumisen ratkaisuja yli 60-vuotialle, jotta kunnassa pystytään vastaamaan väestöennusteen mukaiseen kasvuun lähivuosina. Myös World Health Organization (WHO) kannustaa Global Age-Friendly Cities Guide -oppaassa (2007) kaupunkeja ikäystävällisyyteen, mikä muodostuu kahdeksasta tekijästä mm. asumisesta, asuinympäristöstä sekä palveluista. Ikääntyneiden toimintakyvyn ylläpitämisessä ikäystävällisellä asumisella ja asuinympäristöllä onkin suuri merkitys. Ikäystävällisellä alueella ikääntyneet osallistuvat aktiivisesti yhteisön toimintaan, heitä arvostetaan sekä heidän asumistaan tuetaan palveluilla (van Hoof ym. 2021).

Viime vuosikymmeninä asumisen kehittämisessä ja palvelujen tarjonnassa on korostettu paikallaan ikääntymistä (ageing-in-place). Paikallaan ikääntymisellä tarkoitetaan omassa kodissa asumista turvallisesti, itsenäisesti ja mielekkäästi mahdollisimman pitkään palvelutarpeiden tai toimintakyvyn muutoksista huolimatta. (Paavolainen 2021.) Palvelutarpeen lisääntyessä omassa kodissa asumista voidaan tukea kotiin tuotavilla palveluilla sekä asunnon peruskorjauksilla.

Tilastojen mukaan lähes 80 % ikääntyneiden asunnoista on omistusasuntoja. Esteettömiä asuntoja maamme asuntokannasta on arviolta vain noin 15 % (noin puoli miljoonaa). (Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2021.) Tämän johdosta tulevaisuudessa tarvitaan lisää innovatiivisia asumisratkaisuja, joiden avulla voidaan tukea esteetöntä kotona asumista. Paikallaan ikääntyminen ei tarkoita vain omassa kodissa eli samassa fyysisessä tilassa asumista, vaan se voi merkitä myös samassa yhteisössä tai asumisympäristössä pysymistä, vaikka varsinaisen kodin paikka vaihtuisi (Jolanki ja Kröger 2015).

2 Yhteisöllisen asumisen muodot

Yhteisöllisyys ei ole yksiselitteinen käsite ja se saa merkityksensä aina käyttöyhteydessään. Lehtonen (1990) jakaa yhteisöt toiminnallisiin yhteisöihin, joille tunnusomaista on yhteinen toiminta, joka kehittyy jäsenten vuorovaikutuksen välityksellä. Symboliset yhteisöt perustuvat yhteisyyden tunteeseen ja jaettuun kokemukseen, jonkin yhteisölle merkityksellisen asian suhteen. Yhteisöön liitetään yhteinen toiminta, yhteiset tavoitteet sekä yhteenkuuluvuuden tunne (Paavolainen 2021). Lisäksi on todettu, että yhteisön jäsenten välinen luottamus ja vastavuoroisuus vahvistavat turvallisuuden tunnetta (Jolanki ym. 2017). Turvallisuuden tunne on keskeinen ikääntyneiden hyvinvointiin vaikuttava tekijä.

Helamaa ja Pylvänen (2012) erottavat toisistaan yhteisöasumisen ja yhteisöllisen asumisen. Yhteisöasumisen he määrittelevät tavoitteelliseksi ja järjestäytyneeksi yhteisölliseksi asumiseksi, johon liittyy seuraavia ominaispiirteitä:

1. Yhteistoiminta: Osa asumiseen liittyvästä ja vapaa-ajan toiminnasta on järjestetty yhteisesti naapureiden kanssa.
2. Yhteistilat: Asumispaikalla on käytössään yhteisesti hallittua ulko- ja / tai sisätilaa.
3. Yhteisöllinen organisaatio: Pyrkimys yhteisöllisyyteen on sisäänrakennettu fyysiseen (yhteistilat) ja / tai organisatoriseen (yhteistoiminta ja siihen liittyvät vastuut) rakenteeseen, ja luo siten asukkaille tiettyjä velvoitteita tai vastuita. Seuraavassa luvussa esitellään Helsingissä sijaitseva Kotisatama esimerkkinä yhteisöasumisesta, jossa yhteisöllisyys on tavoitteellista ja järjestäytyntä.

2.1 Helsingin Kotisatama yhteisöasumisen esimerkkikohteena

Yhteisöasumiselle on tyypillistä, että yhteisön asukkaat ovat aktiivisia toimijoita, jotka usein ovat olleet käynnistämässä rakennusprojektia ja olleet mukana suunnittelemassa asuntoja ja yhteisiä tiloja. Esimerkkinä yhteisöasumisesta ovat Aktiiviset seniorit-yhdistyksen senioritalot Loppukiri ja Helsingin Kotisatama. Kotisatamassa on 63 täysin varusteltua omistusasuntoa. Asunnon ostajalta edellytetään vähintään 48 vuoden ikää. Talon valmistuessa 2015 asukkaiden keski-ikä oli 67 vuotta, nuorin oli 53- ja vanhin 79-vuotias. Asukkaat ovat sitoutuneet asukassopimuksella kantamaan vastuuta talon yhteisöllisistä tavoitteista ja velvoitteista voimavarojensa mukaan. Velvoitteisiin kuuluu mm. yhteinen aterointi. Jokainen asukas kuuluu yhteen kuudesta kotiryhmästä, joiden jäsenistä osa työskentelee keittiössä ja osa hoitaa siivouksen aina kuuden viikon välein. Muita kotiryhmien vastuuhenkilöitä ovat infot, jotka vastaavat tiedottamisesta, chefit (keittiöryhmien vastaavat), hankkijat hoitavat ruoka-ainetilaukset, kamreerit valmistelevat ruokailuun liittyvät tositteet kirjanpitäjälle ja siistit vastaavat siivousryhmien toiminnan järjestämisestä. Kotiryhmät tekevät aloitteita Kotisataman asukasyhteisölle. Pienemmistä juoksevista käytännönasioista päätetään kotiryhmissä. (Helsingin Kotisatama ry.)

Yhteisiä tiloja talossa on yhteensä yli 5000 neliometriä. Alakerrassa on yhteinen sali, jossa ruokaillaan sekä siellä voi järjestää juhlia ja kokouksia. Salin vieressä on keittiö, jossa valmistetaan yhteiset ateriat. Työtupa tarjoaa mahdollisuuden käsitöiden harrastamiseen ja kaikkien käytössä on kirjasto. Pesula ja vaatehuoltotilat ovat asukkaiden käytössä sekä vierashuone on varattavissa sukulaisten ja läheisten vierailuja varten. Talosta löytyy kaksi saunaa, jotka tarjoavat sekä lenkkisaunan että vakiovuoroja asukkaiden yksityiskäyttöön. Ylimmän kerroksen takkahuoneessa ja kuntotilassa voidaan pitää yhteisiä ja asukkaiden omia kokoontumisia ja juhlia. Talvipuutarhahuoneessa kasvatetaan taimia terassin yhteistä kattopuutarhaa varten ja säilytetään ja hoidetaan kasveja. Omia viljelmäänsä asukkaat voivat hoitaa myös seitsemännen ja kahdeksannen kerroksen kattoterasseilla. (Helsingin Kotisatama ry.) Kuten edellä olevasta kuvauksesta voidaan havaita, yhteisöasumisen organisoinnista vastaavat asukkaat ja yhteisössä on selkeä vastuunjako. Osallistuminen talon muuhun harrastus- ja yhteistoimintaan on vapaaehtoista.

Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus (ASUVA) -hankkeessa vanhempien ikäluokkien yhteisöllisyyttä käsittelevässä raportissa tarkastellaan myös Kotisatamaa. Kyselyjen ja ryhmäkeskustelujen perusteella kokemukset asumisesta Kotisatamassa olivat pääosin myönteisiä ja muuton koettiin tuoneen elämään monia hyviä asioita. Valtaosa vastaajista koki talon yhteisölliseksi (87 %), ja olevansa yhteisön jäsen (87 %) ja voivansa vaikuttaa yhteisössä (80 %). Suurin osa myös koki elämänlaatunsa hyväksi (94 %) ja oli tyytyväinen ihmissuhteisiin (79 %). Suurimmalla osalla oli useita läheisiä ihmisiä (74 %) ja 26 % ei koskaan kokenut yksinäisyyttä ja 39 % hyvin harvoin. Tutkimusaineisto osoittaa, että monet kokivat taloon muuttamisen ja toiminnan

vähentäneen yksinäisyyttä ja tuoneen lisää sosiaalisia kontakteja elämään. (Teittinen ja Jolanki 2017.)

Kriittiset kokemukset liittyivät tiedonkulkuun ja jotkut asukkaat kokivat yhteisön liian kontrolloivana ja asukkaita rajoittavana. Lisäksi kaikki eivät kokeneet voivansa vaikuttaa samalla tavoin päätöksentekoon. Ympäristöministeriön raportissa (Teittinen ja Jolanki 2017) todetaan, että osa asukkaista on ollut mukana alusta lähtien, jo hankkeen suunnitteluvaiheesta lähtien, kun taas osa on tullut mukaan vasta viime vuosina tai vasta talon valmistuttua. Asukkaat ovat selvästi eri vaiheissa yhteisöllisyyden rakentumisen prosessia. Yhteisöasumiseen liittyvä haaste onkin se, miten sovitaan yhteen vanhojen ja uusien asukkaiden toiveet ja tarpeet, jottei synny toisiaan vieroksuvia ”klikkejä”, joiden keskinäiset ristiriidat voivat häiritä yhteisön rakentumista. Yhteisöasumisessa on tärkeää luoda avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kaikki asukkaat kokevat tulevansa kuulluksi ja kunnioitetuksi. Yhteisön on siedettävä erilaisuutta ja erimielisyyttä sekä kehitettävä keinoja ratkaista ongelmatilanteet rakentavalla tavalla.

<https://helsinginkotisatama.yhdistysavain.fi/>

2.2 Ilona-talo yhteisöllisen asumisen esimerkkikohteena

Yhteisöllinen asuminen on Helmaan ja Pylväsen (2012) mukaan yhteisöasumista laajempi käsite, joka kattaa myös ne yllä esitetyn yhteisöasumisen määritelmän ulkopuolelle jäävät asumisen tavat, joihin liittyy tavanomaista enemmän yhteistoimintaa ja/tai asukkaiden käytössä olevia yhteisiä tiloja, mutta joka ei ole samalla lailla tavoitteellista tai asukasta velvoittavaa kuin yhteisöasuminen. Raja yhteisöasumisen ja yhteisöllisen asumisen välillä on kuitenkin jossain määrin häilyvä.

Jyväskylässä käynnistettiin alkuvuodesta 2012 Varttuneiden asumisoikeusyhdistyksen toiminta Jaso. Yhdistyksen tavoitteena on edistää 60 vuotta täyttäneiden Jyväskylän seudun asukkaiden edellytyksiä monipuoliseen ja virikkeelliseen elämään ja sosiaaliseen kanssakäymiseen tukemalla heidän mahdollisuuttaan asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Ensimmäisen asumisoikeustalo valmistui lokakuussa 2014. Ilona taloja on tällä hetkellä kuudessa eri kohteessa. Ilona nimi tulee sanoista ”Ikääntyville Laatia, Osallisuutta ja Neuvoja Asumiseen ja arkeen.” Ilona-talot ovat senioritaloja, joissa korostuu esteettömyyden ja turvallisuuden lisäksi viihtyisyys, esteettisesti kauniit tilat, yhteisöllisyys sekä toiminnanohjaus. Uusia Ilona-taloja on valmistunut lähes vuosittain, mikä kertoo siitä, että yhteisölliselle asumiselle on kysyntää.

Asumisoikeusasunnossa asukas omistaa asumisoikeuden asuntoonsa. Muuttaessaan asuntoon asukkaat maksavat asumisoikeusmaksun ja lisäksi he maksavat käyttövastiketta. Ilona-taloissa asukkaiden ikäraja on 55 vuotta ja heiltä toivotaan valmiutta yhteisölliseen elämäntapaan ja kykyä asua itsenäisesti omassa kodissaan. Asumisoikeussopimuksen myötä asukkaasta tulee yhdistyksen jäsen. Tällöin asukkaat ovat omistajan asemassa ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa asumiseensa liittyviin asioihin sekä yhdistyksen toimintaan. Talossa toimii asukkaista koostuva asukastoimikunta, jonka tehtävänä on huolehtia kiinteistön ylläpitoon liittyvistä asioista.

Asukastoimikunta tapaa säännöllisesti ja edustaa asukkaiden näkemyksiä yhdistyksen hallintoon päin. (Teittinen ja Jolanki 2017)

Asukkaiden mahdollinen toimintakyvyn heikkeneminen huomioidaan rakenteellisin ratkaisuin. Jason talot eivät ole palvelutaloja, eikä niissä ole hoitohenkilökuntaa. Ne ovat senioritaloja, joissa työskentelee toiminnanohjaaja, jolta asukkaat saavat ohjausta, neuvoja ja tukea. Toiminnanohjaaja koordinoi toimintaa ja tukee asukkaita monenlaisissa arjen elämään liittyvissä asioissa. Taloissa olevaa hyvinvointipalveluhuonetta varataan hyvinvointipalveluiden tuottajille, jotka voivat tarjota palveluitaan talon asukkaille (esim. hieroja, jalkahoitaja, kosmetologi, parturikampaaja jne.). Talojen yhteisölliseen toimintaan osallistuminen on enemmänkin mahdollisuus kuin velvollisuus. Pakkoa osallistumiseen ei ole, kukin osallistuu juuri siihen toimintaan mihin haluaa ja jaksaa. Asuntojen ja asuinympäristön suunnittelussa on huomioitu esteettömyys ja lähipalvelut ovat helposti saavutettavissa.

Tutkittaessa Ilona-talon asukkaiden kokemuksia yhteisöllisyydestä tulokset osoittavat, että yhteisöllisyys toteutuu Ilona-talossa hyvin sillä jopa 91 % vastaajista koki talon yhteisölliseksi asuinpaikaksi. Suurin osa asukkaista on tyytyväisiä asumiseensa ja yhteisöllisyyden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Yhteiset sisä- ja ulkotilat tarjoavat kohtaamismahdollisuuksia ja ovat keskeisiä yhteisöllisyyden kannalta. Suurin osa vastaajista koki elämänlaatunsa hyväksi (70 %), oli tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa (89 %), ja koki hyvin harvoin yksinäisyyttä (70 %). Tärkeää oli selvästi se, että yhteisöllisyys on toimintamallissa vapaaehtoista ja se nähdään ennen kaikkea mahdollisuutena. Ilona-talossa järjestetään bingoa, jumppaa, kimppekävelyitä ja erilaisia retkiä kuten teatteriretkiä. Tämä tarkoittaa, että kukin asukas osallistuu toimintaan omista lähtökohdistaan ja oman mielenkiinnon mukaisesti. Asukastoiminnan ohjaajan rooli on tärkeä yhteisen toiminnan organisoijana ja asukkaiden tiedonlähteenä. (Teittinen ja Jolanki 2017.)

Keskeisenä haasteena Ympäristöministeriön raportissa (Teittinen ja Jolanki 2017) mainitaan asukkaiden toimintakyvyssä, elämäntilanteissa ja kiinnostuksen kohteissa ilmenevät suuret erot. Asukastoiminnan tulisi vastata eri-ikäisten asukkaiden moninasiin odotuksiin ja tarpeisiin. Hiljaisten ja vähän osallistuvien saaminen mukaan toimintaan koetaan haasteellisenä. Lisäksi rakentamisessa on tarpeen huomioida se, että asukkaat ryhmäytyvät jo rakennusprosessin aikana, ja myöhemmin mukaan tulleiden voi olla vaikea päästä mukaan asukas-yhteisöön.

<https://www.jasoasunnot.com>

2.3 Tikkalan kylän Helmi-kodit yhteisöllisen asumisen esimerkikohteena

Varttuneiden asumisoikeusyhdistys Jaso on ollut mukana kehittämässä Jyväskylän lähimaaseudulle Tikkalan kylään uudenlaista yhteisöllisen senioriasumisen muotoa. Tikkalan keskustaan noin 20 minuutin ajomatkan päähän Jyväskylän keskustasta on tulossa viiden pistetalon asunto-osuuskunta Tikkalan Helmi-kodit. Päiväkodin ja koulun läheiselle tontille sijoittuviin taloihin rakennetaan yhteensä 18 asuntoa, yksiöitä, kaksioita ja kolmioita. Asuntojen koot vaihtelevat

38,5m²–57,5m² välillä. Yhteistiloihin tulee sauna- ja hyvinvointiosasto sekä yhteinen olohuone. Asumismuoto on vuokrasuhde osuuskuntaan, jossa asumis- ja kiinteistökulut maksetaan vuokravastikkeella. Osuusmaksun eli omarahoitusosuuden suuruus tulee olemaan noin 20 % asunnon hinnasta. Pistetalojen arvioitu rakentamisaikataulu sijoittuu vuosille 2021–2022.

(<https://www.pokokorpilahti.fi/2021/05/07/yhteisollista-osuuskunta-asumista-maalla-iyvaskylassa/>)

3 Yhteisöllisyyden haasteet

Yhteisöllisen asumisen etuna on vastavuoroinen yhteisön jäsenten toisilleen tarjoama apua ja tuki. Se voi olla ruuan tai tavaroiden vaihtoa tai tiiviimpää apua esimerkiksi naapurin kotiutuessa sairaalasta. (Croucher ym. 2006). Monissa kyselyissä ikääntyneet nostavat yhdeksi asumiseen liittyvistä tärkeimmistä seikoista juuri turvallisuuden. Yhteisöllisessä asumisessa tieto siitä, että lähipiiristä löytyy henkilöitä, jotka voivat auttaa ongelmatilanteissa, on turvallisuuden tunnetta lisäävä tekijä.

Usein yhteisöllisyyteen liitetään ihanteellinen kuva hyvin toimivasta ja toisiaan kannattelevasta yhteisöstä. Myös yhteisöllisyyteen liittyy varjopuolia kuten kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Yhteisöllisessä asumisessa yhteisöllisyyden ja yksityisyyden välinen tasapainoilu mainitaankin usein yleisenä haasteena. Yhteisölliseen asumiseen sopeutuakseen enemmän yksityisyyttä kaipaavat asukkaat voivat vetäytyä kokonaan yhteisestä toiminnasta tai muodostaa pienempiä, tiiviitä ryhmiä, jotka rajaavat osan yhteisöstä ulkopuolelle. (Croucher ym. 2006.)

Yhteisöllisyys asumisessa voi merkitä asukkaille hyvin erilaisia asioita: joillekin se on aktiivista osallistumista yhteiseen toimintaan ja toisille ennemminkin turvallisuuden tunnetta, joka syntyy muiden ihmisten läsnäolosta (Paavolainen 2021). Yhteisöllisyydestä keskustellaan usein ikääntyneiden asumiseen liittyen, mutta vähemmän pohditaan sitä, miten yhteisöllisyyttä rakennetaan tai miten sitä ylläpidetään yhteisöissä. Yhteisöllisyys liitetään vahvasti yhteisten tilojen rakentamiseen, mutta synnyttävätkö pelkät tilat yhteisöllisyyttä asukkaiden välille? (Jolanki & Kröger 2015.) Yhteisöllisyyden kannattelu ja yhteisen toiminnan suunnittelu on usein ratkaistu palkkaamalla yhteisökoordinaattori tai toiminnanohjaaja. Jaso-asunnoissa toiminnanohjaaja koordinoi toimintaa ja tukee asukkaita monenlaisissa arjen elämään liittyvissä asioissa.

Ikääntyneiden yhteisöllisessä asumisessa haasteita voivat aiheuttaa asukkaiden suuret ikä- sekä toimintakykyerot. Hyväkuntoisten ja hauraiden ikääntyneiden yhteisöllinen asuminen voi johtaa jännitteisiin, yhteisön ulkopuolelle sulkemiseen ja eristyneisyyden kokemuksiin joidenkin asukkaiden osalta (Lundman 2019). Heikoimmassa asemassa olevien asukkaiden entistä raskaammaksi muuttuva auttaminen voi johtaa siihen, että heidät rajataan naapuriavun ulkopuolelle. (Croucher ym. 2006; Paavolainen 2021.) Vastavuoroisuus ja naapuriapu ovat yhteisöllisyyden hyötyjä, mutta jos naapurin auttamisesta tulee liian sitovaa ja vastavuoroisuutta ei ole, saattaa apu muuttua hoivaksi, johon ei haluta sitoutua. (Croucher ym. 2006.) Asukkaiden

moninaiset kiinnostuksen kohteet ja toimintarajoitteet hankaloittavat yhteisen toiminnan järjestämistä, johon kaikki voisivat osallistua. (Teittinen ja Jolanki 2017.)

Lisäksi vanhojen ja uusien asukkaiden toiveiden ja tarpeiden yhteensovittaminen on osoittautunut hankalaksi. Yhteisöasumisessa on hyvä luoda yhteiset pelisäännöt sekä luottamuksellinen ilmapiiri, jossa kaikki asukkaat kokevat tulevansa kuulluksi ja kunnioitetuksi. Yhteisön on siedettävä erilaisuutta ja erimielisyyttä sekä kehitettävä keinoja ratkaista ongelmatilanteet rakentavalla tavalla. (Teittinen ja Jolanki 2017.) Käräjätörmän yhteisökehittäjä Riitta Birckin (2021) vinkkinä tilanteessa, jossa yhteisöllisyyden huomataan hiipuvan, ovat suhdeverkoston rakentaminen, uusien asukkaiden perehdyttäminen ja vastuuhenkilöiden sujuva vaihtuvuus.

4 Välimuotoinen asuminen

Viime vuosikymmeninä asumisen kulttuurissa on tapahtunut monimuotoistumista. Osa ikääntyvistä haluaa jatkaa asumistaan omassa rakkaassa kodissaan, kun taas toisille muuttaminen tarjoaa paremman mahdollisuuden elää omannäköistä elämää. Yksilöllistymiskehitys johtaa elämäntapojen ja asumispreferenssien moninaistumiseen (Helamaa ja Pylvänen 2012). Julkisessa keskustelussa ikääntyneiden asumisvaihtoehtoina esitetään usein joko omassa kodissa asuminen tai laitoshoido. Mahdollisimman pitkään kotona asumiseen voidaan liittää toisaalta näkemyksiä ikääntyneen oman tahdon kunnioittamisesta tai toisaalta hänen hylkäämisestään turvattomaan kotiin. (Jolanki & Kröger 2015) Kaikki eivät kuitenkaan halua ikääntyä pitkäaikaisessa kodissaan vaan kyseeseen saattaa tulla myös vapaaehtoinen muuttaminen.

Paula Vasaran (2020) väitöstutkimuksen tulokset vahvistavat aiemman käsityksen siitä, että ikäihmiset ovat usein tyytyväisiä omiin asumisvalintoihinsa eivätkä koe erityistä halua muuttaa. Pitkäaikaista kotia arvostetaan, siihen liitetään vahvoja merkityksiä ja sen toivotaan säilyvän. Omassa kodissa asumista ei kuitenkaan olla halukkaita jatkamaan millä tahansa ehdoilla. Kun pitkäaikainen koti ei enää täytä sille asetettuja kodin määreitä, siitä voidaan olla valmiita luopumaan. Hyvän vanhuuden kannalta merkitykselliseksi rakentuukin mahdollisuus tehdä valintoja ja elää omannäköistä elämää. Vasara toteaa, että ”Yksioikaisen politiikkapainotuksen sijaan tulisikin mahdollistaa se, että ikääntyneelle jää riittävästi tilaa sille, että asuminen ja arki voidaan järjestää omien arvojen mukaisesti”. Ikääntyneiden asumisessa tarvitaan monipuolisia ratkaisuja, jotka mahdollistavat muuttamisen mahdollisuuden ja tämän takia tarvitaan myös uusia välimuotoisen asumisen ratkaisuja.

Välimuotoisella asumisella tarkoitetaan sellaista ikäspesifiä asumista, joka sijoittuu itsenäisen tavallisen asumisen sekä tehostetun palveluasumisen väliin. Välimuotoiseen asumiseen sisältyy usein jonkinlainen yhteisöllinen elementti suunnitteluvaiheesta lähtien. Välimuotoisen asumisen käsite ei koske vain yksittäistä asuntoa tai asumiskonseptia, vaan se on hyvä nähdä laajempaan myös lähiympäristön kattavana käsitteenä. (Oosi ym. 2020.) Välimuotoisen asumisen ratkaisut

ovat ikäystävällisiä ja turvallisia sekä ne takaavat suuremman itsenäisyyden asukkailleen kuin hoiva- tai palveluasuminen (Lundman 2020).



Ikäntyneiden välimuotoisen asumisen käsittekartta (Oosi ym. 2020)

Kuten edellä on todettu (luvussa 2.2) yhteisöllinen asuminen on asumismuoto, johon liittyy tavanomaista enemmän yhteistoimintaa ja asukkaiden käytössä olevia yhteisiä tiloja, mutta joka ei ole samalla tavalla asukkaita velvoittavaa kuin yhteisöasuminen.

Käsittekartassa senioriasumisella tarkoitetaan erilaisia asumismuotoja, jotka on suunniteltu esteettömiksi ja tarkoitettu tietyn iän saavuttaneelle henkilölle. Alaikärajana Suomessa on usein ollut 55 vuotta. (Jolanki ym. 2017, 18; Tuppurainen 2006, 18.) Senioriasuminen voi olla omistus- tai vuokra-asumiseen sekä asumisoikeuteen perustuvaa. Senioriasumisessa yhteisöllisyys ei ole keskeinen ominaisuus, vaikka sitä voi syntyä asukkaiden vuorovaikutuksen myötä (Jolanki ym. 2017, 18)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisia asumispalveluja ovat tuettu asuminen, palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Tuettua asumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Tuetun asumisen järjestämisen mallit vaihtelevat kunnittain. Yhteistä malleille on asunto-/kiinteistötoimen ja sosiaalitoimen työnjako, jossa asuntotoimi hankkii hallintaansa asunnot, jotka se osoittaa sosiaalitoimen käytettäväksi. Sosiaalitoimi osoittaa tuetun asumisen asiakkaat ja järjestää asumista tukevat palvelut.

Palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja, kuten hoiva- ja hoitopalveluja sekä ateriapalveluja. Tehostettua palveluasumista järjestetään henkilöille, joilla

hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista. Tehostetun palveluasumisen yksikössä henkilöstöä on paikalla ja palveluja järjestetään asiakkaan tarpeen mukaisesti ympärivuorokautisesti. Tehostetusta palveluasumisesta kunnat hankkivat noin puolet yksityisiltä palveluntuottajilta. Kunta voi järjestää palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen omana toimintana, ostopalveluina tai palveluasetelin avulla.

4.1 Välimuotoisen asumisen tulevaisuuden tarpeet

Ympäristöministeriön raportissa (Oosi ym. 2020) todetaan, että välimuotoista asumista tarvitaan lisää ja kohteiden toivotaan olevan monipuolisia ja perustuvan alueen ikääntyvän väestön ennakkointiin ja asukkaiden tarpeisiin. Välimuotoisen asumisen tarveanalyysin tulee lähteä ikääntyneiden asumistarpeiden järjestelmällisestä ja kokonaisvaltaisesta ennakkoinnista kunnassa. Ennakointiin ja varautumiseen osallistumisessa tarvitaan poikkihallinnollista osaamista. Mikäli tietopohjaa ei ole siitä, miten ikääntyneiden asumistarpeet kunnassa ja lähialueella tulevat kehittymään seuraavien vuosien aikana, voi palvelurakenne vääristyä. Tehostettua palveluasumista on rakennettu useilla alueilla runsaasti ja joillakin alueilla paikkoja on vapaana. Jos välimuotoisen asumisen tarve ei ole oikein mitoitettu saattaa uusille välimuotoisen asumisen ratkaisuille käydä samalla tavoin. Tarpeen ja kysynnän arvioinnin tulisi olla realistista ja pitkäjänteinteistä. Tarveanalyysin ja ikääntyneiden toiveiden ja tarpeiden kartoittamisen tulee olla järjestelmällistä ja kattavaa. Ennakoinnissa tulisi erottaa entistä vahvemmin henkilökohtainen varautuminen ja kunnan tai kuntayhtymän toteuttama varautuminen.

Tässä selvityksessä käsitellyissä raporteissa korostetaan ikääntyneiden osallistamista kehittämisprosessin eri vaiheisiin suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin. Tämä takaa sen, että ikääntyneet kokevat itsensä prosessin tasavertaisiksi kumppaneiksi. Loppukäyttäjien roolit kehittämisessä voivat olla moninaiset. Osallistuminen voi olla konsultoivaa, neuvoa-antavaa, kumppanuuteen perustuvaa osallistumista tai päätöksentekoon osallistumista. (van Hoof ym. 2021.) Edellä mainittuja osallistumisen tasoja ei voi asettaa tärkeysjärjestykseen, vaan ne kaikki ovat käyttökelpoisia keinoja prosessin eri vaiheissa. Kansalaisten osallistumista käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu, että usein on vain rajallinen joukko aktiiveja ja, että he eivät välttämättä edusta kattavasti kaikkia eläkeläisiä. Etenkin yhteisöllisyyden edistäminen vanhoilla asuinalueilla on moniulotteinen ja dynaaminen prosessi, jossa on tarpeen hyödyntää monipuolisesti kaikkia mahdollisia menetelmiä, jotta ei unohdeta niitä ikääntyneitä, jotka eivät ole hyväkuntoisia, hyvin toimeentulevia ja sosiaalisesti ja fyysisesti aktiivisia. Mahdollisia osallistavia menetelmiä on lukuisia mm. haastattelut, kyselyt, teemakävelyt, photovoice-menetelmä, asukasraati, tulevaisuuden muistelu, asiakaslähtöinen Bikva-arviointi jne.

On nähtävissä, että yhdyskuntasuunnittelu, maankäyttö ja kaavoitus eivät ole riittävällä tavalla mukana ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumiseen liittyvissä kysymyksissä. Ikääntyneiden asukasvalinnan ja asiakas- ja palveluohjauksen tulisi olla nykyistä vahvemmin integroituna välimuotoisen asumisen kohteiden suunnitteluvaiheessa silloin, kun kyse on kuntalähtöisestä tai ARA-rahoitteisesta kohteesta. Vaparahoitteisissa kohteissa tälle ei ole tarvetta. (Oosi ym. 2020.)

Välimuotoiselle asumiselle näyttäisi olevan erityistä tarvetta pienillä ja keskisuurilla kaupunkialueilla esimerkiksi 20 000–50 000 asukkaan väestöpohjan alueille. Tällaisen väestöpohjan katsotaan mahdollistavan monimuotoisen ikääntyneiden asumiskohteiden kehittämisen. Tällöinkin keskeistä on, että mahdolliset uudiskohteet kytkeytyvät olemassa olevaan yhdyskuntarakenteeseen sekä palveluihin, eivätkä ole muusta asumisen kehittämisestä ”irralaisia” kohteita. Keskeinen sijainti ja ”kortteliajattelu” sekä erilaisten asumismuotojen yhdistäminen edesauttavat lähiympäristöön linkittymisessä. (Oosi ym. 2020.)

Välimuotoisen asumisen kehittämiseen liittyvinä keskeisinä periaatteina ovat mm. esteettömyyden nykyistä parempi huomioiminen ja sen ulottaminen suunnittelusta toteutukseen. Vanhan asuntokannan kohdalla tämä merkitsee esim. hissien jälkiasennusta ja oviaukkojen leventämistä. Suomessa tarvitaan vuoteen 2030 mennessä arvion mukaan miljoona esteetöntä asuntoa, jotta vähintään 92 prosenttia yli 75-vuotiaista ja lähes kaikki sitä nuoremmat voisivat asua kotonaan (Nyman ja Valtakari 2016). Esteettömyys tulee huomioida myös koko asuinympäristössä. Asuntojen ja asuinympäristöjen esteettömyydestä eivät hyödy ainoastaan ikääntyneet vaan kaikenikäiset ja toimintakyvyiltään erilaiset kansalaiset. (Oosi ym.2020.)

Välimuotoisen asumisen kohteissa tehtävien ratkaisujen tulee pystyä elämään ajassa, mikä merkitsee rakennusteknisesti muuntojoustavuutta ja asumisen elinkaaren ajattelua jo suunnitteluvaiheessa. Toiminnallisesti kyse on siitä, että suunnittelussa tiedostetaan asukkaiden toiveiden ja tarpeiden muuttuminen ajan myötä. Asukkaiden vaihtuessa tai toimintakyvyn heikentyessä vaatimukset esimerkiksi yhteisölliseen toimintaan voivat muuttua. (Oosi ym. 2020.)

Välimuotoisen asumisen kehittämisessä erilaisten asumis- ja hallintamuotojen sijoittaminen samaan kohteeseen tai kortteliin on tärkeää. Lisäksi tulee varmistaa kohtuuhintaisuus, jotta myös vähävaraisilla ikääntyneillä on mahdollisuus välimuotoiseen asumiseen. Ratkaisuna voi olla erilaisten asumis- ja hallintamuotojen yhdistely samassa kohteessa. (Oosi ym. 2020.)

Asuntojen tilojen- ja varusteratkaisujen tulee vastata asukkaiden toiveisiin ja tarpeisiin. Tällä hetkellä on nähtävissä, että liian pienet asunnot eivät ole yhtä kysytyjä kuin suuremmat, vaikkakin suuremmat asunnot vaikuttavat asuntojen kustannustasoon sitä nostavasti. Keskeinen sijainti on myös tärkeää, jotta asumisratkaisut kytkeytyvät lähiympäristöön ja sen tarjoamiin palveluihin.

Välimuotoisiin asumiskohteisiin tulisi liittyä yhteisöllisyyden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistaminen. Yhteisöllisyydessä tulee huomioida tilojen ohella myös yhteisöllisyyden edellyttämät toimenpiteet kuten käynnistäminen, koordinointi ja ylläpitäminen. Keskeistä on se, että kaikki välimuotoisen asumisen kohteet eivät ole ns. pakotetun yhteisöllisiä. Käytännössä on huomattu, että mahdollisuudet osallistua yhteisöllisesti organisoituun toimintaan vaihtelevat oman toimintakyvyn, kiinnostuksen tai halutun ajankäytön mukaan. (Oosi ym. 2020.)

Rakennuttajien tulisi vahvistaa suunnittelu-, hankinta- ja valvontaosaamistaan. Välimuotoisen asumisen kohteissa vaaditaan monenlaisia tila- ja varusteratkaisuja, esteettömyyden huomioimista sekä rakennusten muuntojoustavuutta. Kokemukset osoittavat, että suunniteltujen ratkaisujen rakennustekninen toteutus on käytännössä ollut paikoin puutteellista. Tarvitaan hyvää hankintaosaamista osaavien toteuttajien löytämiseksi sekä hyvää projektinhallintaa. (Oosi ym. 2020.)

Lisäksi on tehostettava ikääntyville kohdistettua monimuotoista asumiseen liittyvää neuvontaa. Hyväkuntoisia eläkeläisiä ja vielä työelämässä olevia on kannustettava pohtimaan asumisratkaisujaan hyvissä ajoin (Jalava ym. 2017). Kyse on ikääntyneiden tietoisuuden lisäämisestä vanhuuteen varautumisessa ja tiedon jakamisesta erilaisista asumisen mahdollisuuksista ja toteuttamiskonsepteista. (Oosi ym. 2020.)

4.2 Käräjätörmä ja Virkkulankylä välimuotoisen asuminen esimerkkikohteina

Tampereen Käräjätörmän monisukupolvinen yhteisökylä on esimerkki aluekehittämishankkeesta, joka ympäristöineen on suunniteltu soveltuvaksi myös muistisairaille. Kotipirtti ry:n Käräjätörmän konsepti on visioitu yhdessä Tampereen kaupungin kanssa. Monisukupolvinen yhteisökylä on aluekehittämishanke, jossa Tesoman alueelle on kaavoitettu noin 1 000 asuntoa rakennettavaksi seuraavan kymmenen vuoden aikana. Tavoitteena on, että muistisairaat voisivat asua yhteisöllisessä ja monisukupolvisessa korttelissa yhdessä muiden kanssa. Kohteesta on järjestetty arkkitehtikilpailu, jolla haettiin ratkaisuja alueen kehittämiseksi täydennysrakentamisella.

Käräjätörmän monisukupolvisen yhteisökylän keskus tulee olemaan Kotipirtti ry:n palvelutalon naapuriin rakennettava palvelukortteli ja kylätalo ravintoloineen ja harrasteliloineen. Palvelukortteliin rakennetaan n. 65 uutta vuokra-asuntoa, jotka ovat tarkoitettu eri elämänvaiheessa oleville asukkaille, sinkuille, pariskunnille, perheille, opiskelijoille, maahanmuuttajille jne. Osa asunnoista varataan muistisairaille. Muistisairaiden asuminen on suunniteltu toteutettavaksi tavallisissa asunnoissa kaiken ikäisten keskuudessa heidän palvelutarpeensa mukaisesti. Yhteisöllisyyttä on kehitetty STEA:n rahoittamassa Käräjätörmän monisukupolvinen yhteisökylä -hankkeessa, jossa on kartoitettu yhteisöllisyydestä kiinnostuneita toimijoita, selvitetty yhteisöllisyyden muodostumista ja järjestetty asukaskuunteluyöpäjoja.

<https://www.karajatorma.fi/yhteisokyla/#hanke>

Kouvolan asuntomessuille 2019 valmistuneessa Virkkulankylässä on 32 Ara-rahoitteista esteetöntä kotia 55 vuotta täyttäneille. Kodit soveltuvat niin itsenäiseen kuin eritasoisilla palveluilla tuettuun asumiseen. Pientalot ovat suhteellisen helposti muunneltavia. Asukasvalinnan tekee kumppanisännöitsijätoimisto ARAn ohjeistukseen perustuen. Kymsote osallistuu asukasvalintaan esittämällä vaihtoehdon kotihoitoasiakkailleen, joiden he katsoisivat tästä eniten hyötyvän. Suunnitelmissa on laajentaa yhteistyötä Kymsoten kanssa välivuokraukseen, jolloin myös sote-palvelujen järjestäjän rooli asukasvalinnoissa kasvaisi ja asukkaiden vuokratasoa saataisiin laskettua. (Oosi ym. 2020.)

Jokaisessa kahdeksassa pientalossa on neljä asuntoa sekä yhteinen olohuone ja sauna. Yksiöt ovat kooltaan 34 m² ja kaksiot 45 m². Asunnot ovat tavallisia vuokra-asuntoja, joissa on huomioitu ikääntyneiden tarpeet. Sähkölukitukseen voidaan yhdistää hälytys, palveluntuottajien kutsujärjestelmien kytkeminen sekä lisätukikahvoille on valmius ja suuremmille apuvälineille on varattu tilaa. Keittiössä ja kylpyhuoneessa on lisäksi huomaamattomia tukikahvoja, jotka eivät kuitenkaan

muuta tilaa laitosmaiseksi. Yhteisessä kylätalossa on iso yhteinen tila, keittiö, kaapistoja ja Smartpost-automaatti. Talot yhdistää esteetön kyläraitti, jonka ympärillä on kasvimaita, istuskelupaikkoja ja kuntoilutilaa. Lähipalvelut ovat noin puolen kilometrin päässä, ja alueella käy Kouvolan kutsuliikennevuoro. (Oosi ym. 2020)

Kymsote järjestää sote-palvelut kotona asumista tukevin palveluina. Yhteisiä olohuoneita voidaan käyttää tarpeen mukaan ruokailuihin, jotka järjestetään Kymsoten ateriapalveluina. Muut palvelut asukas hankkii tarpeen mukaan tai saa kaupungin kautta. Periaatteessa asunnoissa voi asua pitkään vielä toimintakyvyn heikennyttyäkin, mutta esimerkiksi vaativat muistisairaudet vaativat lisätoimenpiteitä. Lukitus, liesivahdit ja vastaavat ratkaisut kuitenkin mahdollistavat muunneltavuuden.

Tutkimuksessa, jossa tutustuttiin Virkkulankylä-konseptiin, todetaan, että vaikka välimuotoinen asuminen tarjoaa ikääntyneiden toimintakykyä aktivoivan toimintaympäristön, voi käytännön toteutus olla haasteellista lainsäädännöllisten ja byrokraattisten esteiden johdosta. (Lundman 2020.)

<https://www.virkkulankyla.fi/>

4.3 Palvelu- ja yhteisökorttelit

Suomessa on viime vuosina kehitetty ja toteutettu useita palvelut ja asumisen yhdistäviä palvelu- ja yhteisökortteleita. Niillä tarkoitetaan kokonaisuutta, joka sisältää asumista ja erilaisia palveluita. Palvelukorttelissa voi olla erilaisia asumuotoja (esim. tehostettua palveluasumista, palveluasumista, ikääntyneiden itsenäistä vuokra- ja omistusasumista). Palvelukortteli erillishankkeena on kokonaisuus, joka on kooltaan isompi ja palveluiltaan monipuolisempi kuin yksittäinen rakennus. Palvelukortteli sisältää ajatuksen palveluiden monituottajamallista. Palvelukortteleita erillishankkeena voidaan sijoittaa sekä uusille alueille että täydentämään olemassa olevaa kaupunkirakennetta. (Verma ym. 2017.)

Kortteli sijaitsee yleensä taajaman keskustassa. Päivittäin käytettävissä palveluissa on niiden fyysinen sijainti oltava kohtuullisen lähellä asiakkaita. Palveluiden saavutettavuus voi olla järjestetty siten, että myös palveluntuottajan näkökulmasta palvelupiste on lähellä. Ikääntyneen asukkaan lähiympäristö on yleensä alue, jonka säde on noin ½ kilometriä. (Verma ym. 2017.) Yhä vahvemmin palvelukortteleiden suunnittelussa on huomioitu monisukupolvisuus. Taustalla on näkemys siitä, että yhteisöllisyyden ja eri-ikäisten ihmisten kohtaaminen ehkäisee ikääntyneiden eristäytymistä ja yksinäisyyden kokemuksia. (Oosi ym. 2019.) Esimerkkinä monisukupolvisesta ratkaisusta on vuonna 2017 Helsingin Jätkäsaaren valmistunut sukupolvienkortteli, joka yhdistää monisukupolvisuutta ja yhteisöllistä kaupunkiasumista.

Palvelukorttelien suunnittelussa huomioitavia seikkoja ovat toimijoiden roolien selkeys. Korttelihankkeilla tulee olla selkeästi yksi koordinoiva ja hanketta johtava taho omistajan puolelta sekä yksi päävastuullinen käytännön operaattorin puolelta, jotka varmistavat hankkeiden etenemisen sekä sovittelevat erilaisia näkemyksiä. Eduksi on, mikäli kaavoituksesta ja maankäytöstä laajasti vastaavilla toimijoilla on vahva rooli suunnittelussa. Asukkaiden huomioiminen ja osallistuminen kortteleiden suunnitteluun on ensiarvoisen tärkeää. Yhteistilojen joustava, monipuolinen ja laaja käyttö sekä käytön koordinointi on korttelien toimivuuden kannalta keskeinen. Korttelikonseptiin sisältyy ajatus myös olemassa olevan rakennuskannan ja palvelutuotannon tehokkaammasta hyödyntämisestä. Eri toimijoiden verkostoituminen ja resurssien jaettu käyttö tuottavat synergiaetua kaikille toimijoille. (Oosi ym. 2019.)

Sointu Senioripalvelut on Tampereen Vanhuspalveluyhdistyksen ja Pirkanmaan Senioripalvelut Oy:n muodostama vastuullinen yhteisö. Soinnulla on neljä palvelukeskusta Tampereella, joista yksi on Hervannassa sijaitseva Keinupuisto. Keinupuisto toimii alueellisena lähipalvelukeskuksena, joka tarjoaa asumispalveluja keskuksessa asuville. Keinupuistossa on palveluasumisen asuntoja, senioriasuntoja sekä vapaarahoitteisia asuntoja. Lisäksi keskuksesta löytyy päivätoiminta- ja palvelukeskuspalveluja sekä kotiin annettavia palveluja lähialueella asuville senioreille. Keinupuiston lähitori palvelee kaikenikäisiä tamperelaisia. Lähitori-toiminta on paikallinen palvelupiste, jonka keskiössä on hyvinvointia edistävä toiminta. Lähitorilla toimintaa järjestävät myös alueen yhdistykset, yritykset ja vapaaehtoiset. Asukkaalle lähitori on paikka, jossa hän voi saada monenlaisia palveluita, osallistua tapahtumiin, harrastustoimintaan ja olla itse mukana lähitoritoiminnan toteuttamisessa. Se on myös matalan kynnyksen neuvontapiste, jossa sosiaaliohjaajan, sairaanhoitajan ja fysioterapeutin moniammatillinen tiimi tarjoaa maksutonta neuvontaa. Erityisesti ikääntyneille lähitori on havaittu hyväksi toimintamalliksi. Heitä osallistamalla on onnistuttu estämään raskaampiin palveluihin siirtymistä. Keinupuistokeskus on lähellä Hervannan palveluja ja raitiovaunulinjaa.

<https://sointusenioripalvelut.fi/toimipisteet/keinupuisto/>

Oulun Lipporantaan rakennetaan 10 talosta koostuva kortteli yhteensä noin 500 asukkaalle. Kolme rakennusta on jo valmiina, ja neljäs valmistui keväällä 2019, jolloin kaikki suunnitellut yhteistilat tulevat käyttöön. Yhteistiloja on yhteensä 500 m², ja käytössä on asukkaiden yhteinen olohuone, keittiö, saunaosasto, vierashuone sekä kuntosali. Erillisissä liiketiloissa toimivat yksityinen liikuntapäiväkoti ja 24-paikkainen palveluasumisen yksikkö ikääntyneille. Suunnitelmassa mainitaan myös terveystioski sekä muut hyvinvointipalvelut. Lipporannassa edistetään ekologisuutta ja kestäväen kehityksen periaatteita asumisessa. Asukkaat voivat hyödyntää yhteistä Lipporantapolkupyörää, yhteiskäyttöautoa, urheiluvälineitä sekä pienremonttitarvikkeita. Vieraiden majoittamista varten yhteistiloista löytyy vierashuone. Asukkaita on tukemassa palveluntarjoaja, jonka ylläpitämän portaalin kautta esimerkiksi pieneksi jääneitä lastenvaatteita tai käyttämättömiä leluja voidaan kierrättää. Portaaliin on myös koottu alueen lähipalvelut ja sen avulla aulapalvelu on tavoitettavissa. Aulapalvelu vastaa yhteisten tilojen toimivuudesta ja siisteydestä, auttaa palveluiden käytössä ja järjestää yhteisiä tapahtumia asukkaiden kanssa. Lipporanta sijaitsee ydinkeskustan kupeessa. Erilaiset harrastus- ja virkistysmahdollisuudet kuten pyörätiet,

urheilustadion ja uimahalli, kuntoilu- ja melontareitit, venesatamat sekä uimaranta kylpylähotelleineen sijaitsevat lähellä. Lipporannan kehittämistä on ohjannut ajatus elinkaariasumisesta. Kortteliin tavoitteellaan monipuolista ikärakennetta. Kortteliin on valmistunut myös seniori- ja palveluasuntoja. Kaupunki on kiinnittänyt huomiota esteettömyyteen ja turvallisuuteen ja ikääntyneet on otettu suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon. Varsinainen kaavoitus- ja suunnitteluprosessi sisälsi perinteistä vuorovaikutusta kuntalaisten osallistamiseksi.

<https://www.kotikatu365.fi/>

5 Asuinympäristön merkitys

Ikääntyneiden autonomian ja osallisuuden edistämiseksi on tärkeää huomioida oman kodin ulkopuolella liikkuminen ja sen tukeminen. Ikäystävällinen ympäristö palvelee ja huomioi kaikki kuntalaiset iästä riippumatta. Lähiympäristön ikäystävällisyys ja esteettömyys, lähellä olevat palvelut tai hyvät julkisen liikenteen yhteydet sekä luonnon läheisyys vaikuttavat ikääntyneen fyysiseen toimintakykyyn sekä kokemukseen osallisuudesta ja itsenäisyydestä. Lyhyetkin ulkona tehdyt kävelymatkat ylläpitävät fyysistä toimintakykyä ja lisäävät aktiivisuutta. Ulkona liikkumisen tukemiseksi tärkeää on kiinnittää huomiota esimerkiksi etäisyyksiin, maaston mäkisyyteen ja levähdyspaikkojen määrään. Suomen ympäristökeskuksen tutkimuksen mukaan monet ikääntyneet asuisivat mieluiten kerrostaloissa kaupunkien keskustoissa niiden keskeisen sijainnin ja asumisen vaivattomuuden vuoksi. Nämä asumiskohteet näkyvät myös ikääntyneiden muuttoliikkeessä, joka on suuntautunut kaupunkien keskustoihin tai paikalliskeskukseen. Ikääntyneiden asumiskohteita rakennettaessa tulee kiinnittää huomiota talon sijaintiin ja sen mahdollisuuksiin tukea ikääntyneen osallisuutta ympäröivään yhteiskuntaan. (Paavolainen 2021)

Yhteisöllisen asumiskohteen sijainnissa on hyvä kiinnittää huomiota moniin ikääntyneiden arkeen vaikuttaviin seikkoihin:

- Ovatko tärkeimmät palvelut lähellä, rollaattorimatkan päässä?
- Sijaitseeko tontti keskeisellä paikalla tai hyvien joukkoliikenneyhteyksien varrella?
- Onko tontti lähiympäristöineen esteetön, ikäystävällinen ja liikkumista tukeva?
- Mahdollistaako tontti piha-alueen, jossa voi järjestää monipuolista yhteistä toimintaa?
- Sijaitseeko tontti muun asumisen joukossa vai siitä erillään?
- Mahdollistaako tontin sijainti kohtuuhintaisen asumisen toteuttamisen?

Palvelukorttelin tilasuunnittelun ja toimintatapojen tulee motivoida ja ohjata asukkaita liikkumaan, etteivät ihmiset jää yksin asuintoihinsa. Kaikista asunnoista tulee olla välittömät yhteydet ulkotiloihin: parvekkeelle, korttelipihalle ja lähialueen puistoon. Korttelin sisäisten

tilajärjestelyiden avulla voidaan luoda erityyppisiä ja kiinnostavia yhtenäisiä kävelyreittejä. Muistisairaat tarvitsevat turvalliset suljetut sisäpiha-alueet, joissa on myös luontoa ja kasveja.

Liikkumisesteisen näkökulmasta arkkitehtuurin tulisi kannustaa liikkumaan ja laajentamaan elinpiiriä: ihmisellä tulisi olla motivaatio ja mahdollisuus nousta ensin vuoteesta ikkunan ääreen, siirtyä parvekkeelle ja kulkea yhteistiloihin istumaan. Hänen tulisi päästä liikkumaan korttelin sisätiloissa yhteistiloihin sekä ulos korttelipihalle, ympäröiville kaduille ja luontoon. Palvelukorttelissa luonnon kokemisen tulee olla mahdollista, luonnon tuottamien hyvinvointivaikutusten takia. Piha toimii terapeuttisena ympäristönä, se tarjoaa ärsykeitä näkö-, kuulo-, tunto-, maku- ja hajuaistille. Ulkona oleskelu, luonnonvalo ja vuodenaikojen vaihtelu tukevat muistisairaahan aikakäsitystä. (Verma ym. 2017.)

Tampereella on kiinnitetty huomiota ikääntyneiden toimintakykyä ylläpitäviin asuinympäristöihin. Ikäystävällinen Hervannan palvelualue -hankkeessa on viety eteenpäin ikääntyneille suunnattua Lähitori-toimintamallia, jossa perinteinen sote-palvelutuotanto yhdistyy erilaisiin hyvinvoinnin ja kulttuurin aktiviteetteihin. Osana hankkeen toteutusta Hervantaan on suunniteltu esteetön asiointireitti, joka helpottaa palvelujen hyödyntämistä. (Ramboll 2020.)

Kuopiossa ikäystävällisiä asuinalueita on kehitetty korttelikohtaisesti. Ensimmäisen valmistui Mäntykampus, jossa toiminnallisuus ja erilaiset palvelut täydentävät monipuolista asumista. Mäntykampuksen tilat ovat avoinna kaikille. Näin kaupunkilaisia houkuttelevat tilojen käyttäjiksi. Toinen palvelukampus on suunnitteilla Petosen lähiöön. Kaupunkien lisäksi Lapinjärvi kehittää ikäystävällistä asuinalueita. Kunnassa ikääntyneet halutaan taajamaan palvelujen ääreen. Tähän pyritään esimerkiksi Lapinjärvitalojen, muistiystävällisyyden sekä eri-ikäisiä yhdistävän puiston avulla. (Rambol 2020.)

6 Ikäystävällisyys ja osallisuus

Edistyksellisenä Ikäystävällisyyden esimerkkinä esitellään Manchesterin kaupunki, jota voidaan pitää ikäystävällisyyden edelläkävijänä Euroopassa. Siellä ikäystävällisyyttä on edistetty erilaisten aloitteiden kautta jo 1990-luvulta useiden eri toimijoiden välisenä yhteistyönä. Manchesterin kaupunki sai ikäystävällisen kaupungin statuksen vuonna 2010. Manchesterissä ikääntyneet ovat toimineet kansasuunnittelijoina, -kehittäjinä ja tutkijoina. Ikääntyvät mm. osallistuivat Manchesterissä sijaitsevan Alexandra Parkin suunnitteluun. Osallistavan prosessin myötä ikäihmisistä on tullut puiston aktiivinen käyttäjäryhmä. Manchesterin kaupunki kunnosti Alexandra Parkin vuonna 2014. Puistosta haluttiin tehdä kohtaamispaikka kaiken ikäisille, ja lisäksi sellainen paikka, jonne myös liikuntarajoitteisten on helppo tulla. Usein kaupunkia suunnitellaan työssä käyvän väestön tarpeita ajatellen. Tästä syystä käyttäjien tarpeet ja toiveet haluttiin ottaa huomioon. Alueen asukkaat kaipaavat puistoon muun muassa muunneltavia tiloja (kokoustila ja kahvila) sekä puiston kunnossapidon osalta hyvää ja jatkuvaa hoitoa. (Jolanki & Teittinen 2019.)

Manchesterin kokemusten perusteella voidaan todeta, että käyttäjien osallistuminen suunnitteluun on tärkeää käytettävyyden ja ”omistajuuden” näkökulmasta. Jotta puisto olisi kaikkien kaupunkilaisten käytettävissä, on esteettömyys otettava huomioon: jalkakäytävien on oltava riittävän leveitä, jotta niillä mahtuu kulkemaan myös pyörätuolilla; puistossa on oltava riittävästi varjoisia, liialliselta auringonpaisteelta suojaisia tiloja; penkeissä on oltava tuet ja riittävästi tilaa; jalkakäytävät eivät saa olla liukkaita ja niissä käytettävän materiaalin tulee olla vettä läpäisevää; pyöräilijät ovat erotettu jalankulkijoista; portaiden tulee olla eri värein maalattuja, jotta askelmat erottuvat helposti. (Rambol 2020.) Asukkaiden osallistamiseen on olemassa lukuisia keinoja kuten joukkoistaminen, osallistava budjetointi, alueneuvostot ja joukkorahoitus (Rambol 2020.) Kaikkia edellä mainittuja tapoja voidaan hyödyntää myös yhteisöllisyyden kehittämistä edistävissä hankkeissa.

Asuinalueen yhteisöllisyyden kehittämisessä on hyvä huomioida monipuolisesti alueen toimijat ja ikääntyneiden läheiset. Toiminnan järjestämiseen tarvittavia resursseja voi löytyä monista paikoista: onko asukkailla osaamista ja kiinnostusta järjestää toimintaa? Onko heidän läheisillään taitoja, joita voisi hyödyntää yhteisen tekemisen järjestämisessä? Onko paikkakunnalla yhdistyksiä ja järjestöjä, joiden kanssa voisi tehdä yhteistyötä? Löytyykö yhteistyöstä kiinnostuneita yrityksiä? Verkostojen laajentamisen kautta voidaan löytää myös uusia yhteistyökumppaneita. Naapuriavun kartoittaminen ja mahdollisuudet auttaa naapureita lisää yhteisöllisyyttä ja tukee uusia yhteisöön muuttavia asukkaita. (Paavolainen 2021.)

7 Kansainvälinen yhteisöllisen asumisen kohde



Humanitas De Bergwegiä käsittelevä osuus perustuu vuonna 2015 Humanitas-säätiön vierailukäyntiin ja siitä tuotettuun raporttiin. Humanitas De Bergweg on Humanitas-säätiön omistama palvelutalo Rotterdamissa. Kyseessä on iso keskeisellä paikalla sijaitseva, lähes korttelin kokoinen rakennus, josta löytyy 220 vuokra-asuntoa ja monipuolisesti erilaisia palveluita kuten terveydenhuollon palveluita, kahvila/ravintola, viihtyisiä kohtaamispaikkoja, kampaaja, supermarketti sekä alimman kerroksen museo. Asumisen kustannukset pidetään alhaisina, jotta kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet muuttaa taloon. Ihmisten välinen sosiaalinen kanssakäyminen on huomioitu toimintaideologiassa ja koko talon rakennusarkkitehtuurissa. Talon keskellä on tila, jossa erilaiset harrasteryhmät voivat kokoontua. Ajatuksena avoimissa tiloissa on, että elämä ympärillä pitää virkeänä ja aktivoi toimintaan. Tiloissa on myös päiväkeskustoimintaa ulkopuolisille ikäihmisille ja he voivat myös ruokailla edulliseen hintaan käydessään Humanitas De Bergwegissä.

Visiona Humanitaksessa on, että sinne muutettuaan ei enää tarvitse toimintakyvyn heikentyessä muuttaa pois. Asukkaat muodostuvat kolmesta ryhmästä; yli 55-vuotiaat itsenäisesti pärjäävät ihmiset, vähäisen avun tarpeessa olevat ikäihmiset ja ikäihmiset, jotka tarvitsevat hoivaa. Kotihoito käy asukkaiden luona tarvittaessa, mikä mahdollistaa sen, että asukkaat voivat asua tiloissa elämänsä loppuun asti. Kotihoidolla onkin omat toimitilat talon sisällä. Talosta löytyy myös omat erilliset dementiayksiköt, joissa on ympärivuorokautisesti henkilökuntaa paikalla.

Humanitas De Bergwegissä toimintaa ohjaavat seuraavat neljä tärkeää arvoa:

- 1) Jokainen saa päättää omasta elämästään,
- 2) laajennettu perhepiiri (asukkaille mahdollistetaan laajat sosiaaliset verkostot ja osallisuus sekä yhteisössä että yhteiskunnassa),
- 3) use it or loose it (ympäristö houkuttaa ihmistä käyttämään monipuolisesti omaa toimintakykyään),
- 4) yes-kulttuuri (asukkaille pyritään mahdollistamaan mahdollisimman paljon asioita).

Asumismuoto (social housing) on suosittu, mistä kertoo se, että vuonna 2015 jonossa oli noin 800 ihmistä, joista 600 kuuluu ryhmään yli 55-vuotiaat itsenäisesti asuvat ikäihmiset. Hollannissa ihmiset haluavat varautua vanhuuteen ja varmistaa turvallisen asumisen elämänsä loppuun asti.

8 Yhteenveto

Seuraavien vuosikymmenten aikana ikääntyneiden osuus Suomen väestöstä kasvaa merkittävästi. Ikääntyneet eivät ole kuitenkaan homogeeninen joukko, jolla olisi yhtenäiset asumistoiveet. Elämänkaaren eri vaiheissa myös asumisen preferenssit muuttuvat. Lisäksi asumiseen liittyvät ratkaisut perustuvat selkeästi erilaisiin ikääntyneiden tarpeisiin. Ikääntymisen myötä toimintakyvyssä tapahtuvat muutokset sekä elämäntapaan liittyvät toiveet heijastuvat myös

asumiseen. Monelle eläkkeelle siirtyminen merkitsee aktiivista elämänvaihetta, jossa aikaa jää itselle ja on mahdollisuus itsensä toteuttamiseen. Siinä vaiheessa asuinpaikan valintaan ei myöskään enää vaikuta työpaikan sijainti. Osa ikääntyvistä jää aloilleen ja haluaa asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään, osa varautuu vanhuuteen ennakoiden ja muuttaa sopivampaan asuntoon tai sijainniltaan parempaan kohteeseen.

Keskimäärin 75–80 vuoden paikkeilla aktiivisuus ja liikkuvuus heikkenevät, ja fyysisen toimintakyvyn aleneminen alkaa vaikuttaa enemmän asumiselle ja lähiympäristölle asetettaviin vaatimuksiin. (Helminen 2017.) Puhutaan neljännestä iästä, jossa myös palveluntarpeet kasvavat.

Väestötasolla ikääntyneiden osuus puolestaan kasvaa nopeimmin suurten kaupunkien kehyskunnissa. Ikääntyneet muuttavat harvoin kokonaan uuteen asuinympäristöön eli vaihtavat kaupunkia tai muuttavat maaseudulta suureen kaupunkiin, vaan muutossa on useimmiten kyse muutosta sopivampaan asuntoon tutulla asuinalueella. Ikääntyneiden asumistoiveissa on kuitenkin viitteitä halusta muuttaa palvelujen lähelle keskustoihin ja taajamiin sekä kerrostaloasuntoihin, vaikka omakotitaloasuminen olisikin monelle ihanneasumismuoto. (Helminen ym. 2017.)

Väestörakenteen alueellisten erojen takia ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin tarvitaan eri alueiden erityispiirteet huomioivaa suunnittelua. Kasvavilla kaupunkialueilla paine tulee kohdistumaan ensisijaisesti palveluiden riittävyyteen ja ikääntyneille sopivan asuntokannan saatavuuteen. Useissa julkaisuissa nostetaan esille välimuotoisten asuntojen tarve, joka sijoittuu itsenäisen asumisen sekä tehostetun palveluasumisen väliin. Yhteisöllisyyttä kaivataan, mutta ei tiukkaa sitoutumista vaan yhteistä toimintaa, joka mahdollistaa sekä osallistumisen että vetäytymisen. Yhteisöllisyydessä tärkeää on turvallisuus, tunne siitä, että tarvitessaan on mahdollista saada apua.

Suunnittelun haasteeksi nousee se, kuinka olemassa olevia asuinalueita voidaan muuttaa vastaamaan ikääntyneiden moninaisia tarpeita. Kyse ei ole vain siitä, miten halutaan asua, vaan siitä, miten halutaan elää iän karttuessa. Ikääntyessä asumisen, lähiympäristön sekä palveluiden välinen kytkös nousee merkitykselliseksi. Lähipalvelujen saavutettavuus ja asuinalueen esteettömyys tulee ottaa huomioon yhdyskuntasuunnittelussa ja pyrkiä yhteistyöhön kaavoituksen, rakentamisen ja palveluiden suunnittelun välillä. (Helminen ym. 2017.)

Yhteisöllisyyttä tukevat tilat ovat hyvä alku, mutta rakennettu ympäristö itsessään ei riitä synnyttämään yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyttä pitää edistää ja tukea. Toteutetuissa yhteisöllisissä asumisratkaisuissa on todettu, että tarvitaan vastuutaho, jonka tehtävänä on yhteisöllisyyden edistäminen ja tukeminen.

Lähteet

- Birck, R. (2021). Miksi yhteisöllisyys hiipuu. <https://www.karajatorma.fi/blogiarkisto/miksi-yhteisollisyys-hiipuu/>
- Croucher, K., Hicks, L., Jackson, K. (2006). Housing with care for later life. A literature review. Joseph Rowntree Foundation. University of York.
- Global Age-friendly Cities: A Guide 2007. World Health Organization. http://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf.
- Helamaa, A. ja Pylvänen R. (2012). Askeleita kohti yhteisöasumista. Selvitys yhteisöasumisen muodoista ja toteuttamisesta. Moninaisten yhteisöllisten asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämispilotit. MONIKKO-hanke. Tampereen teknillinen yliopisto.
- Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022. Ympäristöministeriö 2020. <https://ym.fi/ikaantyneiden-asuminen>.
- Jalava, J., Lahtinen, H., Tyvimaa, T., Vuorela, M. & Arolinna, S. (2017). Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus. Ympäristöministeriön raportteja 16.
- Jolanki, O. & Teittinen, O. (2019). Ikäystävällinen kaupunki ja yhteisöllisyys, Iso-Britannia. Teoksessa Jolanki O., Leinonen E., Rajaniemi J., Rappe E., Räsänen T., Teittinen O. & Topo, P. (toim.) Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017, 29–32.
- Jolanki, O. & Kröger, T. (2015). Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. SoPhi. Jyväskylä.
- Nyman, J. & Valtakari, M. (2016). Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013–2017 väliarviointi. Ympäristöministeriön raportteja 7/2016.
- Lundman, R. (2020). A spatio-legal approach to the intermediate housing-with-care solutions for older people: exploring the adaption of a retirement village concept in Finland. *Ageing and Society*, 40, 1956–1977.
- Oosi, O., Koramo M. & Sadeoja, S. (2019). Ikääntyneiden palvelu- ja yhteisökorttelin toteuttaminen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) raportteja 2019.
- Oosi, O., Kortelainen, J., Luukkonen, T. & Haila, K. (2020). Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:8.
- Paavolainen, T. (2021). Yhteisöllisyys asumisessa. Katsaus ikääntyneiden yhteisölliseen asumiseen. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen raportteja 51. Jyväskylä.

- Paavolainen, T. (2021). Yhteinen arki. Opas ikääntyneiden yhteisölliseen asumiseen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) & Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske
- Ramboll, (2018). Selvitys kaupunkien sosiaalisesta kestävydestä ja suosituksia tulevaisuuteen. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2014/20141301>
- Teittinen, O. & Jolanki O. (2019). Kotisatama asumisyhteisö, Helsinki -yhteisöasumisen malli +48. Teoksessa Jolanki O., Leinonen E., Rajaniemi J., Rappe E., Räsänen T., Teittinen O. & Topo, P. (toim.) Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. Helsinki.
- Teittinen, O. & Jolanki O. (2019) Ilona-talo, Jyväskylä -yhteisöllistä asumista. Teoksessa Jolanki O., Leinonen E., Rajaniemi J., Rappe E., Räsänen T., Teittinen O. & Topo, P. (toim.) Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. Helsinki.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Vastapaino, Tampere.
- van Hoof, J., Rusinovic, K.M., Tavy, Z. K. C.T., van den Hoven, R.F.M., Dikken J., van der Pas, S., Kruize H., de Bruin S.R. & van Bochove, M. E. (2021). The participation of older people in the concept and design phases of housing in the Netherlands: A theoretical Overview. Healthcare 9, (301). <https://doi.org/10.3390/healthcare9030301>
- Vasara, P. (2020) Väistämättömyyksiä ja valintoja – kertomuksia ikäihmisten asumispolulta. JUY Dissertations 212. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.
- Verma, I., Kurkela, T., Sanaksenaho, P., Suominen J., Taegen J. & Vauramo, E. (2017). Palvelukortteli. Konseptin kuvaus ja soveltaminen erilaisiin taajamiin. Ympäristöministeriön raportteja 3/2017.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6745. 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 24.8.2021].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asas/2020/asas_2020_2021-05-20_tie_001_fi.html